Jákob, Ráchel a Lea

Původ materiálu
Martina Zuštinová
Pořadí v lekci
7

Téma

Mezi láskou a smutkem. Sourozenci se mohou mít rádi. Jindy se navzájem zraňují nebo si závidí. Co s tím? Koho Pán Bůh slyší? I když si to někdy nemyslíme, Pán Bůh slyší i přehlížené a smutné lidi.

Možné prohloubit témata: Závist, žárlivost; Boží zasahování do děje a podpora toho, kdo vychází zkrátka; smrt Ráchel – smrt v rodině.

Cíle

Děti si všímají, co všechno cítíme vůči druhým a jak nám pomáhá Pán Bůh.

Děti přemýšlejí, co znamená milovat. V kontrastu k tomu, co znamená žárlit a závidět si. Co znamená, že Pán Bůh vnímá naše trápení?

Co to znamená v životě za něco bojovat a za co stojí bojovat? O Boží požehnání?

Pro učitele

Biblický text: Genesis 29,1–30;24

Výkladové poznámky pro dospělé (nejdůležitější shrnuto v závěru)

Kvůli jednomu podvodu se komplikují vztahy dvou sester. Lea a Ráchel si závidí Jákobovu lásku a děti. Lea, Jákobova nemilovaná první žena, je obdařena dětmi. Ráchel, kterou Jákob miluje od prvního setkání, zůstává po mnoho let bezdětná. Bůh sleduje nerovnost ve vztahu žen a tu, která zrovna vychází zkrátka, tu posiluje a pozvedá. Nemilovaná Lea tak dostává děti, a nakonec i Jákobovu přízeň. Dlouho bezdětná Ráchel se dětí nakonec taky dočká.

Jákob a jeho „Jákoba“

Příběhy o Jákobovi se vyznačují sourozeneckými hádkami, záměnami a podvody. Není to výzva k následování, ale docela přesný obrázek lidských vztahů, ne vždy ideálních. Ve všech těchto zákrutách a zvratech bojují lidé o lásku, přízeň, výhody, Boží požehnání. Příběh jsme zvyklí číst jako příběh Jákoba. On je hlavním hrdinou, a i když podvádí, držíme mu palce a přejeme mu, aby v životě uspěl. Chápeme ho, jsme na jeho straně. Tentokrát se podíváme na příběh z perspektivy dvou sester, Ley a Ráchel. Ráchel je Jákobovým ženským protějškem. Oba jednají natolik podobně, že můžeme Ráchel označit jako „Jákobu“. Je to Jákob „jak přes kopírák“.

Kde jsou ty podobnosti? Oba jsou „mladšími“ ve stejnopohlavním sourozeneckém páru. Ač mladší, jsou oba upřednostňováni, a to v souvislostech Starého zákona bije do očí. Rebeka pomáhá Jákobovi pomocí lsti získat od Izáka požehnání prvorozeného. Rodič vymění mladší dítě za starší. Tento motiv se objevuje i u sester Ráchel a Ley. Stejně jako matka při požehnání vymění syny, otec zde vymění své dvě dcery (o svatební noci). V tomto příběhu je dříve podvádějící Jákob sám podveden a v roli „slepce“, který si záměnu uvědomí, až když už je pozdě.

Jak Jákob, tak Ráchel v určitém místě svého příběhu uzavřou dohodu se svým sourozencem (srov. Gn 25,29 prvorozenství za pokrm, Gn 30,14–16 – jedna noc s Jákobem za „jablíčka lásky“ či mandragoru či něco podobného).

Dále oba, Ráchel i Jákob, bojují s Bohem (Gn 30,8 a Gn 32,25–29), oba okrádají Lábana (Gn 31,19 a Gn 31,20), oba jsou charakterizováni lstivým chováním (podvodné požehnání, náhradní mateřství, rozmnožení dobytka, krádež Lábanových bůžků…) a vytrvalostí. Jákob pracuje 14 let, aby získal svou oblíbenou ženu. Ráchel vytrvale bojuje proti své neplodnosti, a po 14 letech se nakonec dočká prvního syna. Oba v životě narazí, prožijí zásadní proměny, nakonec se jich však Bůh zastane. Příběh končí pro Ráchel tragicky, když po dosažení svého přání mít děti při druhém porodu umírá.

Genesis 29: Setkání, svatba a narození prvních dětí Ley

O prvním setkání Jákoba a Ráchel vypráví 1. Mojžíšova 29,1–14. Jejich setkání u studny navazuje na podobný příběh, kdy u studny potkal služebník Abrahama Rebeku, ženu pro Izáka (v Gn 24).

Jákob, který podvedl svého bratra a otce, uteče z domova a najde útočiště u svého strýce Lábana.

Obě Lábanovy dcery jsou představeny až ve verši 16. Charakterizovány jsou svým vzhledem. „Větší“ Lea a „menší“ Ráchel. Starší Lea má slabší zrak, snad šilhá nebo slzí. Ráchel je krásná.

Jákob nabízí sedm let práce, aby se mohl oženit s Ráchel. Ovšem po sedmi letech je díky záměně obou žen sezdaný s Leou. Když podvod odhalí, domůže se toho, že dostane za ženu i Ráchel (po svatebních týdnu s Leou má svatbu s Ráchel). Musí si však odsloužit u Lábana dalších sedm let.

Vše zinscenoval Lában, nevíme, zda jednal sám. Podvedl jen Jákoba nebo i své dcery? Či jen jednu z nich? Bez částečné účasti sester by k podvodu došlo těžko. Snad bylo do podvodu kromě rodiče zapojeno i jedno dítě, opět paralelně k příběhu o požehnání Jákobovi. V tomto případě tedy Lea. V obou příbězích byl podvod organizován a plánován jedním z rodičů, ale v samotné situaci podvodu byl Jákob sám s Izákem a Lea sama s Jákobem. Mohli tedy záměnu přiznat a neudělali to.

Bůh vidí Leu a její trápení

Stejně jako požehnání prvorozeného (Gn 27) nejde zrušit, tak nejde zrušit ani toto manželství s Leou.
Jákob má dvě ženy, mezi nimi je však nerovnováha. Jákob miluje Ráchel. Když to vidí Hospodin, zastane se Ley, a ta rodí děti. Ráchel zůstává neplodná (v. 30–31).

Tato nerovnost se netýká pouze romantických citů, jde tu také o postavení a pověst. Zda Ráchel miluje Jákoba, předpokládáme automaticky, pro text to není podstatné. Láska je ve Starém zákoně většinou hierarchické vyjádření vztahu, které není založeno na vzájemnosti. Výše postavená osoba miluje toho, kdo zaujímá nižší postavení. Muž miluje ženu. Bůh miluje lidi.

Jákob miluje Ráchel a vůči Lee cítí nepřátelství či odstup. Možná je to pomsta za podvod nebo výraz loajality k Ráchel.

Bůh toto nepřátelství rozpoznává a zasahuje do situace tím, že otevírá Lejino lůno, zatímco Ráchel zůstává neplodná. *Jako by Lea a Ráchel byly na houpačce a Bůh vždy pozvedl tu, která je dole. Snaží se houpačku vyrovnat. Když dojde k propadu druhé ženy, pozvedne zase ji. Nepozvedá jednu ženu nad druhou, ale nerovnosti vyrovnává a poníženou ženu pozvedá. Ženy se opakovaně snaží druhou porazit, pozvednout se nad ni, a tak dochází k propadu té druhé.*

Další verše nám přibližují Lejinu perspektivu.

Do vztahu Ley a Jákoba dává nahlédnout pojmenování jejich synů.

První Syn „Rúben“ – „Hleďte syn“ (ראה – vidět, be – syn). Lea prohlašuje, že její utrpení vidí sám Hospodin, který se jí zastal. Lea vyjadřuje naději, že jí postavení matky prvorozeného dítěte zajistí lásku jejího manžela.

Skutečnost, že k této změně nedošlo, je zřejmá z interpretace jména druhého dítěte.

Druhý syn „Šimeón“ dostane jméno „Vyslyšánek“ na znamení toho, že Bůh nejenže **vidí** Lejino trápení, ale také ji **slyší**.

Role matky prvorozeného dítěte pravděpodobně nezlepšila Lejino postavení v rodině.

Třetí dítě „Lévi“ se jmenuje „Přidružitel“ a přináší změnu ve vztahu. V tomto jméně není zmíněn Bůh, Lea doufá: „Nyní se ke mně Jákob přikloní.“ Jakoby na potvrzení toho promlouvá Jákob a vyslovuje jméno dítěte. Pojmenování dítěte a výklad jeho jména probíhá mezi rodiči.

Teprve čtvrté dítě „Juda“ – „Ten, kdo vzdává chválu“ kompenzuje Lejinu izolaci. Její naděje na manželovu náklonnost se naplní. Lea se nyní těší přízni Boha a Jákoba. To v ní vyvolává radost a vděčnost.

Ráchel se v těchto verších neobjevuje, je přítomna pouze nepřímo jako srovnávací bod. Lea doufá dosáhnout Jákobovy lásky prostřednictvím rození dětí, a nakonec jí dosáhne. Jákob se stává aktivním až při pojmenování Léviho. Vztah Ley s manželem nyní díky narození dětí dosáhl výhody. Zatím vztah s Ráchel, která děti nemá, je znevýhodněný. Na houpačce je Lea nahoře, Ráchel dole. Na body by to bylo Ráchel – Lea 0–4.

Ráchelina intervence (Gn 30,1–8)

Další události jsou opět uvozeny tím, že někdo vidí. Nyní to není Bůh, ale Ráchel, kdo vnímá nerovnováhu, řeší ji a podniká kroky.

Ráchel **viděla**, že Jákobovi neporodila, a začala **žárlit** na svou sestru. Pokud se zpočátku cítila odmítnutá Lea, nyní, se cítí znevýhodněna Ráchel. Žárlivost bude pokračovat i u synů obou žen, takže všichni budou žárlit na Josefa, Ráchelina prvorozeného (srov. Gn 37,11).

Ráchel se nyní stává aktivní a vyžaduje od svého manžela děti. Tak ho činí nepřímo zodpovědným za svou neplodnost. (Činí tak podobně jako Jákob požaduje po Lábanovi něco, na co nazrál čas a on na to má právo. Ráchel požaduje něco, na co má právo ona.) Svůj požadavek formuluje jako otázku mezi životem a smrtí. Vyhrožuje, že bez synů zemře. V Gn 35,17–20 to bude naopak, Ráchel zemře právě v okamžiku, kdy se jí narodí druhý syn a její přání se naplní.

Jákobova odpověď je stejně prudká jako Ráchelina řeč. V obou případech máme nejprve emoci (žárlivost, hněv) a pak přímou řeč. V hebrejštině jsou obě emoce spojeny s „ohněm“ (hořet, vzplanout). Ráchel pak na Jákoba reaguje pragmaticky a navrhuje institut náhradního mateřství. Chce mít děti alespoň prostřednictvím jiné ženy.

Mít děti prostřednictvím jiné ženy

Stejně jako Sára, i Ráchel nyní dává svému muži svou služebnici. Tuto formu náhradního mateřství navrhují ve vyprávěních vždy ženy. Je pozoruhodné, že Sáře i Ráchel jde o budování. Sloveso „b-n-h“ je v knize Genesis použito pouze na těchto dvou místech k vyjádření založení rodiny. Všechny ostatní případy tohoto slovesa (v Genesis) se týkají měst, oltářů a chýše. Na samém počátku Bible Bůh „buduje“ ženu z boku muže (Gn 2,22).

V knize Rút jsou Ráchel a Lea popsány jako stavitelky izraelského domu (Rút 4,11). Sára a Ráchel chtějí děti pro sebe, aby založily svůj „dům“, své rodiny, nikoli primárně pro svého manžela. Ten si stejně mohl jednoduše vzít jinou ženu, aby měl potomky.

Bilha počala a porodila Jákobovi syna. Ráchel mu dala jméno Dan – Obhájce. „Bůh mě soudil a také vyslyšel můj hlas a dal mi syna.“ (v.6) Nyní se Ráchel cítí Bohem vyslyšena. Prostřednictvím tohoto dítěte získala Ráchel své právo a nyní má v rodině také postavení matky. (Kořen „d-j-n“ má často konotaci „autoritativního soudu“ v soudním procesu. Ráchel se vidí v soudním sporu, v němž bylo nyní rozhodnuto v její prospěch.)

Bilha porodila další dítě a Ráchel mu dala jméno: Neftalí – „Vybojovaný“. Ráchel bojuje se svou sestrou, ale také s Bohem. Jákob zmíněn není. Takzvaný „porodní zápas“ se sestrou je vykládán jako boj s Bohem. Sestry bojují o Boží požehnání a obrací se proti jeho „zásahu“ který umožňuje pouze Lee rodit děti. Ráchel tentokrát ve svém boji obelstí Boha. Závěrečný výrok „zvítězila jsem“ propojuje toto místo s Jákobovým bojem s Bohem u potoka Jábok. (Gn 32,29) Zápas Ráchel a Ley není o nic menší než zápas Jákoba a Ezaua.

Sourozenecké spory bratrů i sester jsou bojem o Boha a s Bohem. „Obě ženy bojují Boží bitvy stejně jako jejich manželé. Jestliže Jákob bojuje v Penuelu o přechod do zaslíbené země, Lea a Ráchel bojují o založení domu Izraele. O základ domu izraelského […]“, takříkajíc o zaslíbené potomky.
Dalo by se předpokládat, že se nyní do Jákobovy domácnosti vrátila určitá rovnováha. Díky svým čtyřem dětem si Lea užívá status matky a od třetího dítěte i Jákobovu náklonnost. Ráchel, milovaná manželka, mohla mít děti díky instituci náhradního mateřství.

Jákob má šest synů. Teď, když by měli být všichni šťastní, se zdá zvláštní, proč Lea dává Jákobovi svou otrokyni, aby s ní měl další děti. Tím podporuje další soupeření.

I tento oddíl je uvozen vnímáním. Tentokrát je to Lea, kdo vidí. Vztahová konstelace se zdá být zase v nerovnováze. Lea má sice Boží pozornost (otevření lůna), ale ztratila náklonnost svého manžela, a protože ten už za ní nechodí, nemůže porodit další děti. Proto mu dává svou otrokyni Zilpu.

Bilha a Zilpa jsou vždy zmíněny jménem, což je třeba vykládat jako ocenění, ale zůstávají pasivní. Zilpa porodí dva syny. Lea dává oběma dětem „šťastná jména“ Gád – „Štěstí“ a Ašer – „Blahoslav“.

Směna „dudaim“ za noc s Jákobem (Gn 30,14–16)

Rúben přináší své matce Lee z pole „dudaim“ – poeticky jablíčka lásky, mandragoru, nevíme přesně. Ráchel je s Leou vymění za noc s Jákobem.

Tato scéna úzce souvisí s výměnným obchodem obou bratrů, a přesto je její výklad obtížnější, protože význam „dudaim“ nelze jednoznačně určit. Většina exegetů předpokládá, že jde o kořeny (mandragory) s afrodiziakálním nebo plodnost zvyšujícím účinkem. V souladu s tím se Ráchel snaží „dudaim“ sehnat, aby mohla léčit svou neplodnost.

Obě vyprávění o výměně mezi sourozenci spojuje slovo „pole“. V jednom vyprávění jsou práva prvorozeného převedena na mladšího výměnou za jídlo, ve druhém jsou „dudaim“ prvorozené Ley převedeny na mladší Ráchel výměnou za noc s Jákobem. Jákob, který kdysi provedl obratnou výměnu se svým bratrem (který přišel z pole), se nyní sám stává předmětem výměny mezi oběma sestrami (když přichází z pole). V obou příbězích o výměnném obchodu mezi sourozenci nehraje Bůh žádnou roli. Ráchel je zde vylíčena jako žena, která ví, co chce a jak to získat. Jedná obratně jako dřív Jákob.

Mezi aktivně jednajícími ženami se Jákob jeví jako „prostředek k dosažení cíle“, jeho sexualita se stává předmětem směny. Vyprávění o směně bratrů končí poznámkou, že Ezau svým prvorozenstvím zřejmě pohrdal, protože ho prodal tak lehce. V příběhu obou sester taková poznámka není. Je však také možné, že toto prázdné místo nás nutí přemýšlet o tom, zda Ráchel pohrdla Jákobem a jeho láskou.

Tato pasáž ukazuje, jakou moc měla Ráchel nad Jákobem. Může ho poslat ke své sestře, aniž by se ho předtím zeptala. Tato moc je pro všechny zúčastněné nezpochybnitelná. Ráchel předpokládá, že Jákob bude jednat v souladu s její vůlí, jinak by ho nepoužila jako předmět výměny, a Lea činí totéž, jinak by s výměnou nesouhlasila. A jak příběh pokračuje, Jákob skutečně jedná v souladu s dohodou svých manželek.

První reakce Ley je však velmi emocionální. Vyčítá Ráchel, že ji připravila o muže. Naznačuje to, že Jákob už k Lee nechodil. Lea z toho viní svou sestru. Skutečnost, že Jákob už netráví noci s Leou, vysvětluje to, proč po čtvrtém synu dál nerodí. Po této noci opět otěhotní.

Tato krátká scéna je jedinou komunikací mezi oběma sestrami. Vztahy mezi nimi pravděpodobně zůstanou napjaté. V této části textu je Jákob pouhým „pěšákem“ obou žen, které bojují o své postavení v rodině. Ráchel raději riskovala další Lejino dítě, než aby se

vzdala naděje na dítě vlastní.
V podstatě je zde použit stejný vzorec dialogu jako v rozhovoru Ráchel s Jákobem, když ho žádá o děti a vyhrožuje svou smrtí. Zase o něco žádá, je jí odpovězeno emotivně a vyčítavě, ona „střízlivě“ navrhuje řešení. Rozhovor pak končí a dozvídáme se, že byl Ráchelin návrh přijat. Krátce nato se narodí oběma ženám děti.

Narození dalších Lejiných dětí (Gn 30,17–21)

Dalšímu synovi dává Lea jméno Isachar – „Odměna“. Šestému synu pak jméno Zabulon – „Zůstávající“. Potom porodila dceru a dala jí jméno Dína.
Tento výčet narození začíná opět slovesem vnímání, nyní Bůh obě ženy uslyší. Pojmenováním pátého syna „Odměna“ spojuje tuto událost s výměnným obchodem, v němž byl Jákob odměnou pro Leu. Dalšího syna spojuje s jistotou, že Jákob nyní zůstane s ní. Narození Díny ukazuje, že Jákob Leu neopustil. Tato nová konstelace způsobí, že Bůh bude pamatovat na Ráchel.

Narozením Díny je počet sedmi Lejiných dětí kompletní. Narození tohoto sedmého dítěte ukazuje, že Jákob u Ley skutečně zůstal nebo k ní nadále chodil. Kontrast mezi oběma sestrami je nyní úplný. Zatímco Lea je doslova obdařena vlastními sedmi dětmi, Ráchel dosud neporodila ani jedno. Nyní konečně, na vrcholu nerovnosti, si Bůh na Ráchel vzpomene a vyslyší ji.

Ráchelin první syn (Gn 30,22–24)

Bůh si na Ráchel vzpomněl, vyslechl ji a otevřel její lůno. Počala, porodila syna a pronesla dva výroky: „Bůh odňal mé pohanění.“ Zde mluví Ráchel o minulosti.

Pak dala dítěti jméno „Josef – Kéž mi Bůh dá dalšího“. Tady se Ráchel vyjadřuje k budoucnosti. V obou výrocích se Ráchel zaměřuje na Boha; je to on, kdo odnímá potupu. Kéž dá další požehnání. To, že se Ráchel stala plodnou, je vyjádřeno stejnými slovy jako u Ley v Gn 29,31. V obou případech Bůh vyrovnává nerovnováhu ve vztahu. Bůh zbavil Ráchel hanby za její neplodnost. Slovo hanba zde míní hanbu, kterou někdo uvaluje na druhého.

Lze předpokládat, že narozením Josefa uplynulo od setkání u studny přesně 14 let. Ráchel čekala na biologické dítě stejně dlouho jako Jákob na ni. Příběh je oba popisuje jako „vzory vytrvalosti“.

V tomto okamžiku je mezi oběma ženami opět dosaženo rovnováhy. Získaly slíbené požehnání v podobě početného potomstva. Ráchel a Lea jsou nyní Jákobem opatrovány a obě porodily alespoň jedno biologické dítě, navíc získaly obě dva syny prostřednictvím svých služebnic.

Když jsou v rodokmenech Genesis zmíněny ženy, vždy to označuje zlomové okamžiky. Jsou zmiňovány vždy, když je třeba učinit směrodatné rozhodnutí. Přebírají iniciativu v případě bezdětnosti (Sára, Ráchel, Támar) a určují rozlišení mezi hlavní a vedlejší linií. O významu dvanácti Jákobových synů nerozhoduje pořadí jejich narození, ale to, kdo je jejich matka.

Odchod a krádež (Gn 31)

Když se stane Jákob hrdým otcem dvanácti dětí, chce od Lábana odejít. Chce se vrátit do své země. Ráchel je navzdory všemu stále Jákobovou oblíbenou ženou. Jákob čekal, až mu porodí biologického syna. Jákob má mnoho dětí a získává zase když ne podvodem tak manipulací množství stád. Nyní se objevují další známky toho, že je čas vyrazit. V následující perikopě (Gn 31) se obě ženy shodnou a mluví jakoby jedněmi ústy.

Opět příběh začíná vnímáním. Tentokrát je to Jákob, kdo **slyší** mluvit Lábanovy služebníky a vidí Lábanovu tvář a ve snu **vnímá** Boží příkaz k odchodu. Skutečnost, že se Jákob radí se svými ženami, ukazuje, že se nemůže vydat na cestu proti jejich vůli. Reakce obou žen opět poskytuje zajímavý vhled do rodinného uspořádání.

Ráchel s Leou odpověděly Jákobovi: „Máme vůbec ještě v domě svého otce dědičný podíl? Cožpak pro něho nejsme jako cizí? Vždyť nás prodal a stříbro shrábl. Celé bohatství, které Bůh odňal našemu otci, patří nám a našim synům. Jen udělej všechno, co ti Bůh řekl.“

Ráchel je důsledně zmíněna jako první, odpověď žen však vypadá, jako by vycházela „z jedněch úst“. Obě sestry a manželky se v této věci skutečně shodují. Vyprávění se nikdy nezmiňuje o jejich usmíření, v tomto jsou si však zajedno a možná je jejich konflikt definitivně u konce. Poprvé se dozvídáme, co obě sestry cítí ke svému otci. Už nemají podíl na otcově domě a cítí se otci cizí. Prodal je a z odměny, kterou za ně dostal jim nic nedal.

Kořen slova „prodal“ se v knize Genesis nevyskytuje příliš často. Používá se v souvislosti s prodejem prvorozenství Jákobovi (Gn 25,31.33) a s prodejem Josefa jeho bratry Midjáncům a poté dále Egypťanům (Gn 37,27.28.36 a Gn 45,4.5). Všechny tři pasáže se týkají koupě, která je podvodná nebo alespoň ne zcela zákonná. Ženy odkazují na výměnu o svatební noci a na věno, které nedostaly. Bohatství dobytka, které Jákob vydělal a které přešlo na mladou rodinu díky Božímu působení, si ženy jasně nárokují jako právoplatné dědictví pro sebe a děti. Touto řečí se ženy zříkají svého otce, a tím i své původní rodiny, utvrzují svého manžela v oprávněnosti majetku a vyzývají ho, aby jednal tak, jak mu řekl Bůh.

Ráchel, Lea a Jákob jsou ve svém odporu vůči Lábanovi jednotní a všichni tři odejdou.

Když šel Lában stříhat své ovce, Ráchel mu ukradla terafim a Jákob mu ukradl jeho srdce, protože mu neřekl, že chce utéct. Krádež srdce není nějaká malichernost. Je to krádež smyslu

života, celé podstatné existence. Jákobův odchod ničí Lábanovu rodinu a ohrožuje jeho další existenci. (Srdce krade Abšalom svému otci Davidovi, když si získá přízeň lidu. Také tato krádež má své důsledky. David musí uprchnout.)

Terafim byli pravděpodobně domácí bůžci, které si rodina na delší cesty běžně brávala. Pokud se měla část rodiny definitivně odstěhovat, brala by si s sebou kopie sošek. Toto vyprávění je opět paralelou ke krádeži práv prvorozeného. Opět mladší dítě podvede svého otce a zajistí si tak legitimitu prvorozeného. Nejde tu o krádež drahocenného majetku, ale o zajištění si toho, že má rodinná linie se stane tou hlavní. Linie Ley bude vedlejší. Ráchel jde o práva jejího syna, podobně jako Rebece jde víc o zájem jejího syna Jákoba než jejího manžela. V obou případech jsou to ženy, které ovlivňují, kdo se stane dědicem a obě riskují, že je jejich manželé zavrhnou, když jim jejich lest neprojde.

Lában se snaží najít bůžky hmatem podobně jako se Izák přesvědčuje hmatem o tom, že žehná Ezauovi. Jákob svého otce Izáka podvede tím, že se obalí kožešinami, Ráchel podvede svého otce Lábana tím, že si na bůžky sedne a otci řekne, že má svou periodu. Oba apelují na oči svých otců. Jákob nechce v očích otce vypadat jako podvodník, Ráchel nechce vzbudit hněv v očích svého otce. (Verš 35: „A Ráchel řekla svému otci: Nechť není hněv v očích mého pána, když nemohu povstat před jeho obličejem, neboť se mi stalo, co se stává ženám.“)

Jákob Ráchel nevědomky smrtelně ohrozí tím, že Lábanovi slíbí život toho, u koho se sošky najdou. Motiv smrtelného ohrožení matky rodu je také obvyklé.
Jestli Lea o činu své sestry věděla, text nezmiňuje. Zdá se, že Ráchel jednala sama.

Když se Jákob potkává se svým bratrem Ezauem, je průvod lidí seřazen tak, aby byla Ráchel a její syn Josef v největším bezpečí. Lea je méně významná, ač porodila Jákobovi tolik dětí. V tomto směru Ráchel získala důležitější pozici a udržela si ji.

Ráchelina smrt (Gn 35,16–19)

Jákob má svou milou Ráchel a jejího syna, má další tři ženy a celkem dvanáct dětí. Má velká stáda, je na cestě do rodné země a usmířil se jak s Lábanem, tak s Ezauem. Ráchel podruhé otěhotní. Přála si to. Zdá se, že je svět v pořádku a může nastat idyla. Jenže Ráchelino naléhání na Jákoba, aby jí dal děti, jinak že zemře, se obrátí proti ní. Když se konečně stane matkou synů, umírá. S posledním dechem vykřikne jméno dítěte: Benoni – „Syn mé životní síly“, „Syn mojí vitality.“ Ráchel je pyšná na to, že po všech zápasech o to stát se matkou rodu, se jí to opravdu daří. Kořen אוֹן znamená podle Schäfer-Bossert a Fischera sílu života, moc ne neštěstí. Jákob, který je u porodu, slyší jméno dítěte, bere z něj Ben – syn a změní ho na *Syn mé pravé ruky*. Vyjadřuje tak ocenění syna a jeho matky. Toto přejmenování je poslední vyznání lásky Jákoba k Ráchel. Neumlčuje Ráchel, nenapravuje její pojmenování syna, ale podtrhuje roli

a význam Ráchel. Jméno, které svému synovi Ráchel dala je dál tradováno, nezapomnělo se na něj, nebylo přepsáno. Jákob dává svému synu jméno, aby jemu, jeho bratru a Ráchel zajistil uznání. Vypravěč zde u posledního Jákobova dítěte nazve Jákoba poprvé otcem! Doteď bylo označení otec použito jen pro Lábana a Jákobovy otce a praotce.

K přejmenování dochází v knize Genesis často a vždy je to změna k lepšímu. Nové jméno přináší nový aspekt k identitě člověka. Jákob bojuje u potoka Jábok s Bohem nebo jeho andělem, poslem. Boj je dlouhý, namáhavý a nad ránem nerozhodný. Jákob ho „ustojí“, i když zraněn v kyčli a dostane požehnání a nové jméno. Ráchel bojovala dlouho o požehnání dětmi. Pro ni tento boj skončí smrtí. I její život však dostane nový význam. Nezmění se jméno její ale jejího dítěte a ona je tak označena za *pravou ruku* Jákoba. Je jí vyjádřena nezměrná úcta. Jindy mění Bůh jména lidí, tady ho mění Jákob.

Závěr

Jákobova náklonnost mezi ženami pendlovala jako kyvadlo, tu se přikloní k jedné, tu k druhé, tu věnuje pozornost jedné, tu druhé.

Lejina znevýhodněná pozice (Jákob ji nemiluje) je nahrazena dětmi, které Jákobovi porodí. Při třetím synu se k ní Jákobova pozornost přiklání. Ráchel si v reakci na to zajistí potomky institucí náhradního mateřství. Ve své žárlivosti zabrání tomu, aby Jákob dál Leu navštěvoval. Ta proto sáhne k tomu samému modelu náhradního mateřství, aby si zajistila přízeň svého muže. Teprve, když Ráchel svého muže znovu přenechá i Leje, otevře Bůh její lůno a ona porodí syna. Na konci tohoto zápasu dvou žen je dvanáct dětí. Obě ženy mají přízeň Jákoba i společenské uznání, obě jsou matky. Jak se v tom všem daří Jákobovi vypravěče nezajímá.

Dvanáct dětí se rodí ve čtyřech krocích. Na začátku vždy stojí boj o to, co je čí právo. Po podvodu svatební noci porodí nepravá nevěsta čtyři syny. Po nároku Ráchel na vlastní děti porodí dvě služebnice čtyři děti. Po rozepři okolo dudaim – „jablíček lásky“, kdy se Lea nepřímo domáhá toho, aby k ní zase její muž mohl chodit, porodí Lea tři děti a Ráchel jedno.

Obě ženy zažívají Boha jako toho, kdo jejich utrpení vnímá, slyší, vidí a zastává se jich a jejich práv. V rivalitě obou sester, v jejich soutěžení jde o přízeň Boží vyjádřenou požehnáním dětmi. Zároveň jde o přízeň Jákoba – o jeho lásku a uznání.

Obě ženy si vybojují požehnání budoucnost zajišťujícího potomstva.

V příběhu je ještě jeden zvrat. Ráchel, která zemřela mladá, se stává obrazem tragického ženství. Její hrob zůstal jako orientační bod (viz 1 Sam 10,2) a svědectví o ní.

Ona a Lea byly vzpomínány jako ty dvě, „které společně vybudovaly dům Izraele“ (Rút 4,11). Ráchel byla předkyní severního království, které se nazývalo Efrajim podle Josefova syna. Poté, co Efrajima a Benjamína vyhnali Asyřané, byla Ráchel připomínána jako klasická matka, která truchlí a přimlouvá se za své děti.

Více než sto let po vyhnání Severu měl Jeremiáš vidění Ráchel, která stále truchlí a stále oplakává své ztracené děti. Navíc si uvědomil, že její truchlení slouží jako účinná přímluva, neboť Bůh slíbil, že její úsilí odmění a děti jí vrátí (Jer 31,15–21). Po biblickém období byla „matka Ráchel“ nadále oslavována jako mocná přímluvkyně izraelského lidu.

Přehled synů chronologicky

Matka

Pořadí synů

Syn

Význam jména

Lea

1.

Rúben

Pohleďte, syn!

Lea

2.

Šimeón

Bůh mne vyslyšel

Lea

3.

Lévi

Přidružitel

Lea

4.

Juda

Ten, kdo vzdává chválu

Bilha

5.

Dan

Obhájce

Bilha

6.

Neftalí

Vybojovaný

Zilpa

7.

Gád

Štěstí

Zilpa

8.

Ašer

Blahoslav

Lea

9.

Isachar

Odměna

Lea

10.

Zabulón

Zůstávající

Lea

Dína

Ráchel

11.

Josef

Kéž mi Bůh dopřeje dalšího

Ráchel

12.

Benoni – Benjamin

Syn mého života – Syn mé pravé ruky, Syn mého štěstí

Úskalí

Rozlišit, co si od hrdinů vzít a co ne, a zároveň je sledovat s pochopením. Nejsou to hrdinové, které chceme ve všem napodobovat, to si klidně můžeme přiznat. Jsou však velmi lidští a my nejsme lepší než oni. Tím, že se do nich vcítíme, učíme se porozumět jim i sami sobě. Díky nim si můžeme všimnout si i svých „negativních“ emocí a vlastností. Třeba nám řeknou něco důležitého! Třeba se od své žárlivosti, své touhy prosadit se a nebýt odstrčen na druhou linii něco naučíme.

Jde bojovat o svá práva a mít ohled na druhého? Neubírat práva jemu?

Stává se, že lidé své vztahy pěkně zamotají. Jak nám pomáhá Bůh je rozmotávat?

Jakou roli v tom všem má lest a podvod? O tom lze přemýšlet se staršími dětmi.

Odkazy

Lass, Magdalena. *„Verdrehte“ Familienverhältnisse, Die Beziehung zwischen Rahel, Lea und Jakob und ihre Entwicklungen*, in PZB – Protokolle zur Bibel vol. 25/1, 2016.

Pro děti

Předškoláci

Pomůcky: Kniha *Žárlivost … a co s ní?* Catherine Dolto, Portál 2013.

Dnes si budeme povídat o dvou sestrách. Starší se jmenuje Lea a mladší Ráchel. Lea a Ráchel se měly rády. Když byly malé holčičky, hrávaly si spolu a půjčovaly si hračky. Taky spolu pásly stáda koz a ovcí a pomáhaly tatínkovi a mamince. Když vyrostly, staly se z nich holky na vdávání. Obě se chtěly vdát a mít děti. Tu se k nim do rodiny přistěhoval šikovný mládenec Jákob. A ten se zamiloval do mladší Ráchel. Když se to stalo, zeptal se Lábana, tatínka Ráchel a Ley. „Lábane, mohl bych si vzít tvou dceru Ráchel za ženu?“ „Ale jistě, jistě“, na to Lában. „Jen si ji musíš zasloužit. Budeš pro mne sedm let pracovat. Budeš se starat o mé ovce a mé kozy. Doufám, že má stáda rozmnožíš a pak Ti dám svou dceru.“

Jákob souhlasil, a i Ráchel se těšila na svatbu. Jen Leje to bylo líto, byla starší a lidi si z ní dělali legraci, že je starší a ošklivější a že se její sestra vdá dřív. Zatím Jákob a Ráchel na svatbu čekali a čekali. Museli vydržet dlouhých sedm let. Ale když se dva mají rádi, čas uteče. A tak uteklo i těch sedm let a byl čas na svatbu.

Jákob znovu přišel za Lábanem. „Lábane, dnes uplynulo sedm let a já splnil svůj slib. Sedm let jsem ti poctivě sloužil a pracoval jsem pro tebe. Dával jsem pozor na tvé ovečky a kozy a vždy jsem je chránil a vedl je na dobrou pastvu. Doufám, že dodržíš své slovo a dáš mi teď Ráchel za ženu?“ „Inu, splním svůj slib, Jákobe. Dám ti svou dceru.“ Odpověděl Lában a drbal se na vousaté bradě. A opravdu vystrojil svatbu. Celý den se dobře jedlo a pilo, zpívalo, tančilo, prostě slavilo. Přišlo moc hostů a bylo veselo. Pozdě v noci šli všichni spát. A druhý den se Jákob probudil a vedle něj neležela Ráchel, ale Lea. Lában Jákoba podvedl. Možná i Lea. Lában byl ale spokojený: „Přece jsem ti, Jákobe, slíbil svou dceru a máš ji, na co si stěžuješ?“ Lea tu stála a styděla se. A Ráchel si utírala slzy. Lában dál povídá: „Jákobe, co sis myslel? My nemáme ve zvyku provdávat nejdřív mladší dcery, nejdřív se musí vdát ta starší, to dá přece rozum!“ A Lában se spokojeně smál. Pak řekl vážně: „Ale pokud Ráchel ještě chceš, můžeš u nás sloužit dalších sedm let a já ti dám i ji.“

A tak dostal Jákob dvě ženy, sestry a žil s nimi. Miloval však víc Ráchel než Leu. Lea se cítila odstrčená a bylo jí to líto. Toho si všiml Pán Bůh a rozhodl se Ley zastat. Způsobil, že čekala miminko. Narodil se jí syn a pak další a další, a nakonec měla čtyři syny a Jákob už ji měl docela rád. Jenže to zase mrzelo Ráchel, která děti neměla. Věděla, že ji má Jákob moc rád, ale děti neměla. A tak na Leu žárlila.
Pán Bůh viděl, jak se Ráchel trápí, a slyšel její pláč, a tak jí dal taky miminko. Ráchel se narodil

syn a ona ho pojmenovala Josef. A měla takovou radost!

Nakonec měl Jákob se svými ženami 12 synů a jednu dceru. Obě sestry se usmířily a pomáhaly si s výchovou dětí a jejich děti si spolu hrály.
Důležité je, že Pán Bůh vždycky vidí, když se někdo trápí. A toho, kdo je na tom hůř, se zastává. I my si máme pomáhat. Když někdo dostane něčeho víc než druhý, učí se rozdělit. Když se ocitla Lea dole, Pán Bůh ji pozvedal, jako když se houpeme na houpačce. Pán Bůh zvedá toho, kdo je dole. Jednou zvedal Leu, pak zase Ráchel.

Žárlivost

Není ostuda žárlit. Každý to občas zažije. Žárlivost patří k našim lidským citům.

Žárlit znamená toužit po něčem, co patří někomu jinému. Někdy bychom nejraději šli a vzali mu to. Někdy toužíme být na místě druhého.

Ráchel žárlila na svou sestru, že má děti, a chtěla být taky maminkou a chovat děti na klíně a hrát si s nimi a vychovávat je… A Lea žárlila na svou sestru, protože ji měl Jákob radši a byl na ni hodný a nosil jí kytky a smál se na ni.

Žárlit můžeme na mladšího bratříčka nebo sestřičku, když si myslíme, že je mají rodiče radši, nebo s nimi tráví víc času a dělají s nimi spoustu věcí. Někdy žárlíme na někoho, kdo nám připadá hezčí nebo o kom si myslíme, že má víc štěstí. Můžeme také žárlit na starší děti, protože umí tolik těžkých věcí a víc se jim dovoluje. Někdy nám žárlivost pomáhá naučit se něco nového, protože touha dělat stejné věci jako velcí nás žene dopředu. Ale většinou nás žárlivost rozesmutní. Žárlivost je pak jako vězení. Svoji žárlivost si pokaždé neuvědomujeme. Proto je těžké o ní mluvit nebo ji pochopit. Když se cítíme jako ve vězení žárlivosti nebo provokujeme ostatní nebo jim dokonce ubližujeme, je nám z toho smutno. Když se žárlením trápíme moc často, znamená to, že je něco v našem životě v nepořádku. Pomůže, když si o tom promluvíme s dospělým, který nám rozumí.

Mladší školní děti

Pomůcky: Podle potřeby viz závěr hry a vyrábění.

Vyprávění – úvod a zamyšlení o závisti a o touze

Dneska si budeme povídat o dvou sestrách Leje a Ráchel. Obě se stanou důležitými matkami Izraele. Obě byly silné, chytré a vytrvalé ženy. Měly se rády, ale když byly svým otcem provdány za jednoho muže, začaly spolu soupeřit. Žárlily na svého muže a navzájem si záviděly. Tohle období pro ně vůbec nebylo lehké.

Zažili jste vy někdy žárlivost nebo závist? K tomu se člověk asi nerad přiznává… Jaký je vlastně rozdíl mezi žárlivostí a závistí?

Možná žárlíme na rodiče, když se věnují víc mladšímu sourozenci?

To znamená, že bychom taky chtěli, aby si s námi rodiče povídali a hráli a věnovali se nám.

Možná závidíme druhým hezké oblečení, hračky, když umí něco lépe než my…

Je taky v pořádku, pokud u sebe žárlivost ani závist nevnímáme!

Když si ale závisti všimneme, co v nás vzbuzuje? Kde ji cítíme? Jaký je to pocit? Spíš příjemný, nebo spíš nepříjemný?

Když tohle cítím, co můžu dělat? Příklad: Uvědomím si, že závidím kamarádce, jak umí hrát na kytaru. Co s tím můžu udělat? Mohu říct rodičům, že se taky chci učit hrát na kytaru nebo prostě na nějaký hudební nástroj?

Je dobré uvědomit si, po čem toužíme. Co chceme. Zároveň nemůžeme mít všechno a nemůžeme mít všechno hned. I o tom bude dnešní příběh. O dlouhém čekání. O trpělivosti. Co vám pomáhá vyrovnat se s tím, že prostě nemáme všechno, co mají druzí lidé? Potřebujeme opravdu všechno? Čeho si vážím z toho, co mám?

Vyprávění

(S obrázky, biblickými postavičkami nebo *Godly Play* panáčky, proto v přítomném čase, děti podle příběhu staví postavičky k sobě, od sebe, hrají příběh, nebo malují podle příběhu komiks.)

V Cháranu žijí dvě sestry. Jmenují se Lea a Ráchel. Lea je starší a není tak pěkná jako mladší Ráchel. Ráchel je pastýřkou, to znamená, že chodí pást stáda ovcí a koz. Dává na ně pozor a chodí s nimi k napajedlům, aby se ovce a kozy napily. U studny také Ráchel jednoho dne potká zaprášeného mladíka. Je to Jákob, který utekl z domova. Je už nějaký čas na cestě a vypadá to, že by se potřeboval najíst, napít a umýt. Jákob Ráchel pomůže stáda napojit a Ráchel ho pozve k sobě domů a představí ho svému otci Lábanovi. Lában Jákoba přijme k sobě do domu a dá mu práci, přece jen Jákob není cizinec, ale syn Lábanovy sestry, tedy Lábanův synovec. Zdá se, že se Jákob do Ráchel zamiloval. Muži – Lában a Jákob, jak to tehdy bývalo, spolu uzavřou svatební obchod. Jákob přišel s prázdnýma rukama a nemá věno pro svou nevěstu, proto Lában určí cenu své dcery a Jákob souhlasí. Bude u Lábana sedm let sloužit. V Bibli stojí: „Ta léta byla v jeho očích jako několik dní, protože ji miloval.“

Otec zradí své dcery

Ráchel se tedy připravovala na svatbu s Jákobem. Celý dům se chystal na svatbu. Chystala se jídla a víno a výzdoba. Jenže o svatební noci si vzal Lában stranou svou dceru Leu a Jákobovi ji podstrčil místo Ráchel. Ráchel mezi tím její otec asi někam zavřel, schoval, co myslíte? Když se druhý den Jákob probudil, nevěřil svým očím. Místo Ráchel vedle něj leží Lea. Jákob, který podvedl svého bratra a otce (pamatujete si jak?) je teď také podveden. Zlí jazykové by řekly, že to mohl čekat. Že jsou přece jedna rodina a on svým příbuzným neměl tolik věřit. Jákob se samozřejmě rozzlobil. Jenže mu to nebylo nic platné. Tak jako se nedá vzít zpátky požehnání, o které připravil svého bratra Ezaua, tak se nedá vzít zpátky svatba. Lea je teď prostě jeho žena a basta. Pokud si pořád chce vzít i Ráchel, musí za ni sloužit Lábanovi dalších sedm let. To Jákob pořád chtěl, a tak na to přistoupil. Na svatbu s Ráchel už tak dlouho čekat nemusí, to se dá zvládnout přesně za týden. A tak se za týden koná další svatba a Jákob má dvě ženy. Sestry Ráchel a Leu. Tím začíná život, který určitě není jako pohádka… A vzali se a byli šťastní až do smrti. Jak myslíte, že to fungovalo? A co na to Bůh?

Soupeření sester

Lea je Jákobovou první ženou, ale cítí, že ji Jákob nemiluje. Má ji rád, to ano, ale mnohem raději si povídá s Ráchel. Chodí s Ráchel večer na procházky. Vypráví jí o svém dni. Když se rozděluje jídlo, dává Ráchel ty nejchutnější kousky. A Lea to pozoruje a je jí to líto, trápí se. A toho si všímá Bůh. I nás slyší a všímá si, když jsme smutní a něco nám chybí.

Bůh se Leji zastane a dopřeje jí, aby měla s Jákobem čtyři syny. Lea se stane šťastnou maminkou. Jen ze začátku je jí ještě smutno, protože má Jákob pořád radši Ráchel. To se ale taky postupně mění a Jákob s ní a s dětmi přece jen začne trávit čas a má Leu nakonec docela rád. Přestane jí vyčítat, že ho podvedla. Je to už tak dávno. Teď jsou přece rodina.

No a na to se smutně dívá Ráchel. Ta si může s Jákobem povídat, můžou probírat den, co všechno dělali a na co mysleli, ale nemůže s Jákobem vychovávat děti. To Ráchel moc bolí. Taky chce být maminkou. Taky to Jákobovi řekne, ale v hněvu: „Jákobe, jestli mi nedáš děti, umřu!“ Jenže to říká tak rozčíleně, že jí Jákob rozhněvaně odpoví: „Copak jsem Bůh? Já nemůžu za to, že spolu nemáme děti.“ Tu však přijde Ráchel s řešením. „Tak si vezmi, Jákobe, tuto mou služebnici Bilhu a já pak její děti adoptuji. Tak se stanu matkou.“ No a s tím Jákob souhlasil. Vzal si za ženu třetí ženu Bilhu a měl s ní dva syny, které pak s Ráchel vychovával, jako by to byly děti Ráchel.

I Lea dá Jákobovi svou služebnici Zilpu a i Lea tak adoptuje dva syny.

Dovedete spočítat, kolik měl teď Jákob dětí?

Měl čtyři syny s Leou: Rúbena, Šimeóna, Léviho a Judu.

S Ráchelinou služebnicí Bilhou měl: Dana a Neftalího.

Se služebnicí Ley Zilpou měl: Gáda a Ašera.

Nakonec se Ráchel se svou sestrou usmířila. Smířila se s tím, že Jákob není jen její. Přijala fakt, že má Jákob rád i Leu. Když Ráchel přestala žárlit a závidět, stala se nakonec taky matkou. Narodil se jí syn Josef.

Protože se konečně usmířili, mohla mít další děti i Lea. Narodili se jí synové Isachar a Zabulón a dcera Dína.

Ráchel musela na svého syna čekat celých 14 let. Stejně jako 14 let pracoval Jákob u jejího otce, aby ji získal. Teď má Jákob 12 synů a jednu dceru.

Odchod od Lábana

Dávno uplynulo 14 let, které Jákob sloužil za Ráchel. Jákob sloužil u Lábana dalších šest let, aby si vysloužil odměnu za svou práci. Josefovi bylo právě šest let, když se Jákob, Ráchel a Lea dohodli, že je nejvyšší čas odstěhovat se od Lábana a vrátit se domů do Jákobovy země. Jenže Lábanovi se tenhle nápad vůbec nelíbil. Za tu dobu, co mu Jákob sloužil, se jeho stáda rozrostla a je vidět, že Jákobově práci žehná Hospodin. „Jen tu zůstaň, Jákobe, co ti tu schází?“

Jenže Jákob už nechce nikomu sloužit. Chce mít svůj domov, svou rodinu a pracovat pro sebe. „Lábane, sloužil jsem ti dost dlouho. Chci se starat o svá stáda a o svou rodinu. Domluvme se, co mi dáš za výplatu a já půjdu.“

Lában se snažil Jákoba ještě jednou ošidit, ale nepodařilo se mu to. I když si rozdělili stáda výhodněji pro Lábana, Jákobova stáda se rozmnožila mnohem víc. Jákob totiž opět použil jednu se svých lstí.

Čas odchodu opravdu nazrál a nebyl to odchod v dobrém. Proto se všichni tři, Jákob, Ráchel a Lea domluvili, že opustí Lábana rychle, tajně bez rozloučení. Sbalili se a vydali se na cestu.

Ráchel navíc ze stanu svého otce vzala domácí sošky bůžků. Ale o tom nikdo nevěděl. Tyhle sošky patřily vždy jen otci rodiny, hlavě rodiny. Tím, že je Ráchel ukradla, získala pro sebe a své syny právo prvorozeného podle místního zvyku. Podobně jako kdysi Jákob připravil o prvorozenství svého bratra.

Lában hned nezjistil, že ho Jákob s Ráchel a Leou opustili. Stříhal totiž stáda ovcí a nebyl doma. Když mu to jeho služebníci vyřídili, hrozně se rozčílil a vydal se uprchlíky pronásledovat. Na Jákoba se zlobil, že mu odvedl dcery, vnoučata a stáda. Zlobil se ale taky, protože doma objevil krádež posvátných sošek. Když Jákobovu výpravu dohonil, hned bůžky začal hledat. Protože si

Jákob myslel, že to je jen záminka a nikdo nic neukradl, řekl Lábanovi: „Klidně si tu všechno prohledej. Ale nic tu není. A když bůžky najdeš, tomu, u koho je najdeš, patří smrt.“ Teď to začalo být opravdu napínavé, protože Jákob ohrozil svou milovanou Ráchel. Ale ta byla chytrá a pohotová. Ukryla sošky do sedlových brašen a sedla si na ně. Když začal Lában prohledávat její stan, řekla mu: „Promiň, otče, vstala bych, ale hrozně mě bolí břicho a není mi vůbec dobře. Tak se prosím tě na mě nezlob, že nevstanu. Ale tady ve stanu klidně všechno prohledej.“ Lában samozřejmě sošky nenašel. Prohrál.

Co si myslíte o Ráchel, Leje a Jákobovi? Jaký byl Lában?

Co se vám na nich líbí? (Vytrvalost, chytrost, že jdou opravdu za tím, co chtějí?)

Co myslíte, podvedla Lea svou sestru, když si vzala Jákoba? Nebo za to mohl jen Lában? Dokážete odpouštět?

Už jste se někdy v životě s někým smířili? Omluvili se?

Starší školní děti

Pomůcky: Ppočitadlo bodů, papír, kam budeme body zapisovat, nebo kyvadlo, které se dá vychýlit k Ráchel nebo k Leje, další viz závěr hry a vyrábění.

Vyprávění

Jaké máte rádi knížky nebo seriály nebo komiksy? Jací jsou vaši oblíbení hrdinové? Ptám se, protože ne vždycky jsou hrdinové obdarováni jen ušlechtilými vlastnostmi, a pokud jsou, je to trochu nuda. Většinou takový hrdina musí něco překonat, něčeho dosáhnout, něco se naučit. Hrdinové dnešního příběhu nejsou zdaleka ideální, o to víc jsou lidští. Soupeří spolu o Boží požehnání, soupeří spolu o přední místo v rodině, soupeří o lásku, pozornost, zajištění rodiny.

Při tom neváhají podvést své nejbližší. Rodiče podvádějí své děti nebo/a svého partnera, sourozenci se podvádí navzájem, tchán podvádí zetě a ten mu to po čase vrací.

Už víte, o kom si budeme dneska povídat?

O Jákobovi a Ezauovi a Ráchel a Leje.

Ráchel je Jákobova velká láska. Jenže i když za ni Jákob u jejího otce sedm let sloužil, podstrčí Lában Jákobovi nejdřív svou starší dceru Leu. Nepomohlo to nikomu. Lea se léta snažila získat Jákobovu opravdovou lásku a uznání a nedařilo se jí to. Ráchel byla Jákobem milovaná, ale zase nemohla mít děsně dlouho děti. Možná se Lábanův podvod dal čekat a v něčem je to ironické, protože sám Jákob podvedl svého bratra a otce… Teď se mu to vrací. Jákob má tedy

dvě ženy a vztahy všech zúčastněných jsou tím podvodem zatížené. Pokud si dnes muži berou více žen, může to fungovat jen když s tím ženy souhlasí, když si dovedou představit, že budou s další ženou žít v klidu a míru a budou si pomáhat. Jenže vztah založený na podvodu nesvědčí nikomu, v takové rodině jde udržet pohodu opravdu těžko. Jak zajistit, aby se tu všichni cítili dobře?

Ráchel se roky dívala na to, jak její sestra Lea a dvě služebné Bilha a Zilpa rodí Jákobovi jedno dítě za druhým. Ona sama musela čekat celých 14 let na to, až se jí narodí první syn. Tu samou dobu, kterou Jákob za ni pracoval u jejího otce Lábana. Snad to byl čas nutný k usmíření se s Leou, snad to byla zkouška trpělivosti.

Lea mezitím měla děti, ale cítila se stejně odstrčená. Chtěla získat Jákobovu lásku. Doufala, že až Jákobovi porodí syna (pak syny), Jákob ji docení. Až po narození třetího syna se jí začne Jákob věnovat a je k ní srdečnější. A Ráchel? Ta se zatím dívá na přibývající synovce a žárlí a cítí se zahanbená. Pokud není matkou, v rodině se zdá být neužitečná. K čemu je žena bez dětí? K čemu je jí Jákobova láska, když nemá děti? Ráchel má pocit, že zklamala své hlavní poslání. Tak se na to tehdy lidé dívali. Kdybychom to brali na body, je stav Lea – Ráchel 4–0.

Má život ženy smysl i bez dětí? Co myslíte? Co když žena (nebo muž) opravdu nemůže mít děti? Jak byste to řešili vy?

Lea i Ráchel jsou ve snaze získat děti velmi aktivní a vynalézavé. Ráchel to nevydrží a na Jákoba se rozkřičí: „Pokud mi nedáš syny, zemřu!“

To zase rozčílilo Jákoba: „Copak jsem Bůh? Já nemůžu za to, že nemůžeš mít děti.“

Ráchel už má ale plán, je aktivní, bojuje, nevzdává se: „Dám ti Jákobe svou služebnici a její děti budou mé.“Přistupuje k tomu nakonec docela pragmaticky a v souladu s dobovými zvyky. Může dát Jákobovi svou služebnici a její děti prohlásit za své. Tak Ráchel získá dva syny od své služebnice Bilhy.

Stav se trochu vyrovnává: Lea – Ráchel 4–2.

Na to ovšem reaguje Lea. Ta už nějakou dobu nerodí, zdá se, že Jákob bydlí u Ráchel a Leu nenavštěvuje. A tak mu dá Lea také svou otrokyni Zilpu, ta otěhotní a závod mezi Leou a Ráchel se roztáčí znovu. I otrokyně Zilpa dá Leje a Jákobovi dva syny.

Stav: Lea – Ráchel 6–2.

V čem je naše společnost jiná? Náš příběh se nezabývá pocity dvou služebných. Jejich význam je naznačen tím, že jsou vždy pojmenované. Bilha a Zilpa.

Ráchel stále touží po svých vlastních dětech, a tak se uchýlí ke lsti a k podobnému obchodu, jaký kdysi provedl Jákob Ezauovi. Když se jednoho dne vrací Lea domů z pole, Ráchel si na ni počká a požádá ji: „Dej mi něco z jablíček lásky, které máš od svého syna.“ Lea se nejdřív na Ráchel zlobí a taky jí to řekne. „Obralas mě o manžela a teď chceš ještě má jablíčka lásky? No tos uhodla, že ti je nedám.“ Na to Ráchel odpoví: „Ale já přece nechci všechna! Dej mi jich jen trochu!“ Ale Lea se zlobí dál. Na to přijde Ráchel s řešením. Nabízí obchod. „Když mi dáš trochu jablíček lásky, pošlu za tebou dnes Jákoba, ať dnes spí u tebe.“ Na to Lea přistoupí. A je zajímavé, že na to přistoupí i Jákob. Ženy tu o něm rozhodují bez něj a on je poslouchá. Jákob se tedy znovu vrátí i k Leje a ta s ním má další tři děti: pátého syna Isachara (Odměna), šestého syna Zabulóna (Zůstávající) a dceru Dínu.

Stav: Lea – Ráchel 9–2.

Lea v počtu dětí vyhrává nad Ráchel na celé čáře. To přiměje Boha, aby do této zvláštní soutěže zasáhl a stav vyrovnal. Nebyla to jablíčka lásky, co Ráchel pomohlo otěhotnět, ale snad smíření se s Leou. Když byla ochotná vzdát se Jákoba a rozdělila se o jeho pozornost s Leou. Nakonec Bůh Ráchel slyší a pomůže jí.

Ráchel se konečně dočká a po 14 letech čekání počne s Jákobem svého prvního syna. Narodí se jí syn Josef, to znamená „Kéž mi Bůh dopřeje dalšího“. S Jákobem Josefa rozmazlují a ostatní Jákobovi synové na Josefa žárlí. Žárlivost a závist přeskočí z jedné generace na druhou. Skončí to tak, že se bratři Josefa zbaví, ale to už je jiný příběh. Zatím je Josef v pořádku doma, Ráchel je přešťastná a přeje si dalšího syna. A opravdu, po pár letech zase otěhotní. Jenže tohle těhotenství je těžké a ona po porodu zemře.

Ráchel umírá a ví to. Ještě stihne dát svému synovi jméno. Benoni – Syn mého života, syn mé životní síly.

Poznámka k výkladu jména: Obyčejně se překládá Benoni jako syn mého neštěstí. Odsud se proto rozchází dvě cesty výkladu. Ráchel, která se bojí o budoucnost, nebo Ráchel, která v budoucnost důvěřuje a je šťastná, že dala život dalšímu dítěti.

Benoni jako syn mého neštěstí: Ráchel se musela cítit opravdu strašně… tak moc si přála druhého syna… Kdo se o něj teď postará? Zvládne to Jákob? Bude pomáhat Lea? Přestože spolu celý život jako sestry soupeřily? Jákob jméno svého právě narozeného syna změní na Ben-Jamin, Syn štěstí. Jak by bylo dítěti se jménem, které by mu celý život připomínalo smrt jeho matky, za kterou nemohlo?

(nebo)

Benoni syn mé životní síly: Ráchel se splnilo to, co si celý život přála. S posledním výdechem nazývá své dítě: Syn mé životní síly, mé životní energie, syn mé vitality. Předala mu ze sebe všechno, co měla. I když umírá, stala se pyšnou matkou dvou synů. Když to slyší Jákob, přejmenuje syna na Benjamin – Syn mé pravé ruky. Tím označuje Ráchel jako svou pravou ruku a zpečeťuje její jedinečnost a význam.

Jákob po své ženě pláče a truchlí. Miloval ji. Pak ji s poctami pohřbí a nad jejím hrobem vztyčí náhrobek. Ráchel se nakonec splnilo její přání být matkou více synů. Jen to nedopadlo podle jejích představ. Možná se v tom skrývá poučení i pro nás. Známe to i z pohádek. V životě je dobré dát si pozor na to, co si moc přejeme. Co se naučit být spokojený s tím, co máme? Inu je to slovo do pranice a k diskusi. Cílem ale není se nad Ráchel povyšovat. Dobojovala svůj boj a celý život bojovala za to, co pro ni bylo důležité. To si zaslouží respekt.

O Lee se nedozvídáme nic dalšího, kromě toho, že je pohřbena s Jákobem v hrobce patriarchů. Každý však ví, že Lea je pramatkou Léviho a Judy, kněžského a královského rodu, a tedy i Mesiáše.

Ráchel s Leou bojovaly o požehnání mít děti. Stálo jim to za to leccos překousnout, lecjakou nespravedlnost, kterou cítily. Dovedeme si představit, jak se během života cítily? Jak se jejich vztah měnil? Je něco, po čem toužíme tak, že bychom o to bojovali? A dokážeme se něčeho v životě taky vzdát?

Téma smrti pro skupiny, kde je to vhodné

Komplikace se mohou při porodu stát i dneska, i když k tomu nedochází často, může se stát, že zemře dítě nebo žena nebo oba. V zemích třetího světa a kdysi dávno umírala při porodu i jedna ze 13 žen. Exkurz: Příčinou jsou silná krvácení, infekce, nedostatek výživy, neodborně provedené potraty. V zemích střední Afriky, v některých zemích Asie a ve válečných oblastech nejsou zajištěny ani základní medicínské podmínky. Není dost pitné vody a potravy.

Smrt nás může potkat zcela nečekaně. Neměli bychom ji vytěsňovat, ani se přehnaně bát. Stává se, že dětem umře maminka nebo tatínek. Stává se, že rodičům umře dítě. Někdy je pro nás těžké si o tom povídat. Bojíme se, abychom druhé nezranili třeba nevhodnou poznámkou, otázkou. Zkušenosti lidí s takovou ztrátou jsou různé. Nejdůležitější je ale být tu pro sebe navzájem. Viděla jsem maminku, která říkala, že pro ni byla bolestná ztráta dítěte, ale vyprávět o něm pro ni těžké není. Je ráda, když může na své dítě vzpomínat, doma má schované oblečky a hračky, které měla pro dítě připravené. Děťátko tak patří dál do rodiny, i když zemřelo těsně po porodu.

I když je to velmi malá pravděpodobnost, že maminka při porodu umře, ta možnost tu je. Proto se některé ženy připravují, i když je o smrti těžké mluvit, dětem o té možnosti řeknou a povídají si, co by bylo pak. Jak by taková příprava podle vás měla vypadat? Některé maminky nachystají dopis dětem, obrázek, vzpomínku. Důležité je říct si, jak se máme rádi. Dospělí také sepisují věci, o kterých by neměly rozhodovat jejich děti. Třeba to, jestli chtějí v nejhorším případě darovat své orgány. Jestli chtějí být udržováni při životě s pomocí přístrojů. Je také důležité sepsat, kdo se bude starat o děti a bude zbývajícímu rodiči pomáhat s výchovou.

Přesah jedna: smrt a porody dnes

Komplikace se mohou při porodu stát i dneska, i když k tomu nedochází často, může se stát, že zemře dítě nebo žena nebo oba matka i dítě. Ve střední Africe dnes zemře jedna ze 13 těhotných žen. Příčinou jsou silná krvácení, infekce, nedostatek výživy, neodborně provedené potraty. V zemích střední Afriky, v některých zemích Asie a ve válečných oblastech nejsou zajištěny ani základní medicínské podmínky. Není dost pitné vody a potravy. Smrt však může nečekaně potkat i nás. Smrt někoho blízkého v rodině. (Jen v mém blízkém okolí a v rodině zemřelo dítě v devátém měsíci těhotenství. V počátku těhotenství dochází poměrně často k potratu.) Je to pro nás výzva vnímat život i s těmito bolestnými ztrátami. Povídat si o tom, co prožíváme. Nezamlčovat to. Někdo z dětí možná ztratil rodiče, sourozence, prarodiče. Jak takovou bolest prožíváme, co nám pomáhá žít dál, jak si můžeme být v rodině oporou? Jaká jsou stádia smutku… Můžeme napsat dopis zemřelému? Povídat si i o negativních emocích? Že nás to štve… I ztráty a smutné události patří k životu.

Přesah dvě: všímavost

Každý nový oddíl vyprávění začíná tím, že někdo něco vidí, slyší, vnímá. Tak se nabízí téma vnímavosti. Čeho si v životě všímáme, co vidíme, co slyšíme? I Bůh nás vnímá, vidí, slyší… všímá si našich trablů…

Pomáhá nám, že to víme? Všímáme si toho v životě? Jde to nějak vnímat, vycítit, poznat? Určitě je to taky otázka víry, ale Bůh nepřestal jednat kdysi dávno. Slyší i nás… neodsuzuje nás, ale pomáhá.

V příběhu si tato slova můžeme podtrhat. Zde ukázka:

Genesis 29:
25 Ráno Jákob viděl, že to je Lea.
31 Když Hospodin viděl, že Lea není milována, otevřel její lůno.
Genesis 30:
1 Když Ráchel viděla, že Jákobovi nerodí, žárlila na svou sestru

9 Když Lea viděla, že přestala rodit, vzala svou služku Zilpu a dala ji Jákobovi za ženu.
17A Bůh Leu slyšel; otěhotněla a porodila Jákobovi pátého syna.
22 I rozpomenul se Bůh na Ráchel, slyšel ji a otevřel její lůno.

Genesis 31:

1 Jákob se doslechl, jaké řeči vedou Lábanovi synové:
2 Viděl i na Lábanovi, že se už k němu nemá jako dřív.

Hry

Které dítě patří které matce?

Cíl: Děti si zapamatují, kolik dětí měl Jákob s Leou a Ráchel (a jejich služebnicemi).

Jak na to:

- Připravte karty nebo obrázky představující jednotlivé děti Jákoba (12 synů a 1 dcera).
- Přiřaďte každému obrázku jméno.
- Rozdělte děti do týmů a dejte jim za úkol přiřadit děti správné matce (Lea nebo Ráchel, pro ztížení i Bilha a Zilpa).
- Kdo správně přiřadí nejvíce dětí, vyhrává.

Na trpělivost (14 let práce)

Cíl: Děti pochopí, co znamenala Jákobova trpělivost, když pracoval 14 let pro Lábana. I Ráchel musela být trpělivá, než se jí narodil první syn, uplynulo také 14 let.

Jak na to:

- Připravte jednoduchý úkol (například stavění věže z kostek nebo přeskládání korálků).
- Děti musí splnit úkol pomalu a pečlivě.
- Kdo to zvládne bez spěchu a s největší precizností, získá „odměnu“ (například obrázek Ley a Ráchel).

Výprava k prameni

Cíl: Připomenout setkání Jákoba s Ráchel u studny.

Jak na to:

- Venku nebo v místnosti vytvořte překážkovou dráhu, která představuje cestu ke studni.
- Na konci dráhy děti „nabírají vodu“ (např. přelévají vodu naběračkou do jiné nádoby).
- Kdo nabere nejvíc vody během určitého času, vítězí.

Ráchelina krása

Cíl: Učit děti ocenit vnitřní hodnoty místo vnějšího vzhledu.

Jak na to:

- Připravte kartičky s pozitivními vlastnostmi (např. laskavost, trpělivost, ochota pomáhat).
- Nechte děti vybírat, které vlastnosti by měly mít „ideální Ráchel“ a „ideální Lea“.
- Diskutujte o tom, že Bůh vidí naše srdce, nikoli jen vnější krásu.

Hra: Zápas o požehnání

Cíl: Připomenout boj mezi sourozenci a to, jak Bůh každého vede k odpuštění.

Jak na to:

- Rozdělte děti na dva týmy (Lea a Ráchel). Zahrajte jednoduchou hru na „přetahování lana“ nebo jiný zápas, ale v závěru zdůrazněte potřebu spolupráce a odpuštění.

Vyrábění

Stany nebo scéna z biblické doby (papírový model nebo LEGO)

Postavte jednoduchý model tábora, kde žila Jákobova rodina – např. stan z papíru, látky a špejlí.

Děti si mohou vyrobit figurky Ráchel, Leji, Jákoba a jejich dětí.

Kreslení emocí (Ráchel vs. Lea)

Děti mohou nakreslit dvě sestry a jejich pocity – Lea byla nemilovaná, ale měla děti; Ráchel byla milovaná, ale dlouho nemohla mít děti.

Cílem je porozumět emocím, které v příběhu vystupují – žárlivost, radost, smutek, naděje.

Biblické postavičky

Pokud máte biblické postavičky, vyberte Jákoba, Ráchel, Leu a Lábana – a potom si děti mohou zahrát divadlo podle příběhu.

Děti mohou ztvárnit rozhovory: Co byly zásadní rozhovory? Co říkala Lea/Ráchel svému otci, své sestře, Jákobovi? Co říkaly postavy Bohu? Prosil podle vás někdy Jákob a Lában za odpuštění, že podvedli své blízké? Jak se asi smířily nakonec obě sestry?

Rodokmen Jákoba

Každé dítě dostane část rodokmenu a dohromady složí celý plakát rodiny (Jákob, jeho předci, + 4 ženy + děti).

Vhodné k diskusi o 12 kmenech Izraele.

Komiks nebo komiksové pásky

Děti si nakreslí 4–6 obrázků znázorňujících hlavní body příběhu.

Můžou dopsat i bubliny s myšlenkami postav.

Srovnání postav: Ráchel vs. Lea

Děti pracují ve dvojicích, nakreslí nebo napíší, co prožívala každá z nich – jejich role, emoce, sny.

Vhodné i jako začátek diskuze o sourozeneckých vztazích nebo nespravedlnosti.

Biblický deník – modlitba nebo vděčnost

Každé dítě napíše (nebo nakreslí) „modlitbu Ráchel“ – co by asi Bohu řekla?

Nebo si vytvoří vlastní stránku vděčnosti: „Za co jsem vděčný/á jako Lea?“ Lea byla vděčná po narození čtvrtého syna Judy. Jákob ji začal mít rád.

Liturgie

Písně

Hříchy tvý tě jednou doženou (Jákob podváděl a byl podveden) (NEZ 334); *Kdo mne z pout mých* (NEZ 241); *Kdo na kolenou klečí* (NEZ 318); *Kéž bychom to uměli* (téma vděčnosti) (NEZ 281); *Moudrost mi, Pane, dávej* (NEZ 403); *Oči jsi mi dal* (NEZ 328); *Pane, slyš náš hlas* (NEZ 648); *Pomoz mi, můj Pane* (NEZ 679); *Přijď již, přijď Duchu stvořiteli* (NEZ 585); *Temnou divnou mlhou* (NEZ 165)

Nahrávky písniček ze zpěvníku Svítá

Biblický text k zapamatování

Už nebude učit každý svého bližního a každý svého bratra: „Poznávejte Hospodina!“ Všichni mě budou znát, od nejmenšího do největšího z nich, je výrok Hospodinův. (Jr 31,34)

Rituál

Držíme se v kruhu za ruce a recitujeme slova písně: „Kéž bychom to uměli, zpívat píseň chvály, i když se nám nedaří vše, jak jsme si přáli.“

Okénko do bohoslužeb

V nedělní škole si budeme povídat o sourozencích, jejich soupeření, ale také o jejich smíření. Všimneme si toho, jak se Pán Bůh zastává těch, kteří jsou nějak znevýhodněni. Toho, kdo se zrovna jakoby na houpačce života propadá, Bůh pozvedá.

Modlitba

Bože, někdy toužíme po tom, co nemáme. Bolí to. Zvlášť, když vidíme, že to mají druzí. Pozornost, lásku, krásu, chytrost. Cokoliv. Díky, že ti můžeme svěřovat i svou bolest a díky za to, že nám pomáháš nezůstávat v ní. Ty nás těšíš a vedeš k životu a ukazuješ nám, co je v našem životě dobré a nadějné. Díky za to! Amen.

Katechetické cykly
Ženy v Bibli
Biblický odkaz (kat)
Genesis 29,1–30,24